

Stanisława Mika
(1931–2014)

Stanisława Mika (1931–2014)

Wspomnienie

Dokładnie w dniu 1 sierpnia 2017 r. minie 60 lat, od chwili gdy w siedzibie Oddziału II ówczesnego Archiwum Państwowego Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego, mieszczącej się w budynku sądowym przy ul. Grodzkiej 52 (osobne wejście od strony Plant), pojawiła się wysoka, przystojna blondynka, archiwistka z wcześniejszym, trzyletnim już, stażem pracy w państwowej służbie archiwalnej.

Stanisława Helena Mika, bo Jej poświęcone zostało to wspomnienie, przyszła na świat w dniu 22 lutego 1931 r. w Wojnarowej, gmina Korzenna, powiat Grybów (od 1932 r. powiat Nowy Sącz) w wielodzietnej rodzinie (sześcioro rodzeństwa). Jej ojcem był Stanisław, rolnik, miejscowy działacz Stronnictwa Ludowego, m.in. współpracownik Stanisława Mierzwy, matką – Helena ze Stawiarskich, której ojciec – Józef Stawiarski był jednym z pierwszych działaczy ruchu ludowego w powiecie grybowskim. Z czasów przedwojennych w pamięci małej Stasi pozostały różne ważne wydarzenia: śmierć dwuletniego ukochanego braciszka, pobyt w ich domu w 1939 r. Wincentego Witosa przy okazji odbywającego się tam zjazdu ludowców, coroczne groźne wylewy nieuregulowanej, nieobliczalnej górskiej rzeki Białej (dopływ Dunajca), nad brzegiem której położone było gospodarstwo państwa Mików, a dodatkowo z okresu okupacji niemieckiej – ukrywanie przez jej rodziców zaprzyjaźnionej, wcześniej mieszkającej po sąsiedzku, licznej rodziny żydowskiej i związane z tym dramatyczne przeżycia. Stasia rozpoczęła naukę w 1938 r., początkowo w czteroklasowej Szkole Podstawowej w sąsiednich Wilczyskach, a następnie w Publicznej Szkole Podstawowej w Bobowej, którą ukończyła w 1945 r. W latach 1945–1948 uczęszczała do Ogólnokształcącego Koedukacyjnego Gimnazjum prowadzonego przez Zarząd Gminy w Bobowej, a następnie kontynuowała naukę w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Bochni, gdzie w 1950 r. uzyskała świadectwo

dojrzałości. W latach 1950–1953 studiowała na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (sekcja Historia, specjalizacja Archiwistyka). Dyplom ukończenia studiów I stopnia otrzymała w dniu 26 czerwca 1953 r.

Od razu też podjęła starania o uzyskanie pracy w Archiwum Państwowym w Krakowie – początkowo okazało się to jednak niemożliwe z powodu braku etatu dla archiwisty. W oczekiwaniu na obiecaną posadę w Archiwum rozpoczęła, w dniu 1 lutego 1954 r., pracę bibliotekarki w Krakowskim Domu Kultury, mieszczącym się w „Pałacu pod Baranami” (dawnej siedzibie rodu Potockich przy Rynku Głównym), gdzie przepracowała do 30 czerwca tegoż roku. Wkrótce miało spełnić się jej marzenie – po zwolnieniu się etatu kierownika Powiatowego Archiwum Państwowego w Tarnowie objęła to stanowisko z dniem 1 sierpnia 1954 r. wraz z nominacją na młodszego archiwistę. Nie bez znaczenia był przy tym fakt, że odtąd miała znacznie bliższy dojazd do rodzinnego domu w Wojnarowej. Z zapałem zabrała się też do pracy w Powiatowym Archiwum Państwowym w Tarnowie. W trakcie trzyletniego kierowania tą placówką uporządkowała i sporządziła inwentarze kilku zespołów archiwalnych, m.in.: Akta Gminy Mościce 1848–1945, Akta Gminy Otfinów z lat 1909–1945 czy cenne Archiwum rodzinne Konopków z Brnia z lat 1785–1945. Widząc zaangażowanie Stanisławy w pracę archiwalną, ówczesny opiekun Powiatowych Archiwów Państwowych podległych Archiwum krakowskiemu mgr Stanisława Pańków, podsunęła Jej pod rozwagę propozycję przejścia do centrali w Krakowie oraz podjęcia studiów magisterskich na Uniwersytecie Jagiellońskim. Istotnie, z dniem 1 sierpnia 1957 r. przeniesiona została na własną prośbę, już w stopniu archiwisty, do Oddziału II Archiwum Państwowego Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego w Krakowie, gromadzącego akta władz i urzędów administracji ogólnej i niezespołonej oraz wymiaru sprawiedliwości z okresu zaboru austriackiego (1772–1918), II RP (1919–1939) i okupacji niemieckiej (1939–1945). Przepracowała tu kilkadziesiąt następnych lat, przechodząc różne szczeble kariery zawodowej: w dniu 1 stycznia 1958 r. otrzymała awans na starszego archiwistę, natomiast 1 stycznia 1965 r. została adiunktem archiwalnym. Od 1 czerwca 1966 r. powołano ją na starszego asystenta naukowo-badawczego, zaś 1 kwietnia 1974 r. – na stopień adiunkta naukowo-badawczego. Z dniem 1 października 1976 r., po rezygnacji mgr Heleny Zającowej, została mianowana kierownikiem Oddziału II Archiwum Państwowego w Krakowie, którą to funkcję sprawowała aż do chwili przejścia na emeryturę 31 marca 1991 r. W trakcie pracy w Archiwum ukończyła

dotatkowo: kurs dla młodszego personelu naukowego (Poznań 2 XI – 10 XII 1954), kurs archiwalny dla kierowników archiwów powiatowych (Warszawa 2–18 XII 1955), kurs metodyczny poświęcony porządkowaniu akt gospodarczych (Rogów 13 XI – 2 XII 1961).

Zgodnie z wcześniejszym zobowiązaniem podjęła w roku akademickim 1957/58 eksternistyczne studia magisterskie na Wydziale Historyczno-Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednakże po złożeniu kilku egzaminów musiała przerwać naukę, głównie ze względu na trudną sytuację rodzinną (Jej starsze rodzeństwo rozpieczęło się po całej Polsce, pozostawiona na gospodarstwie w domu rodzinnym jedna z trzech siostr zachorowała na ciężką, nieuleczalną chorobę, w rezultacie której po kilku latach zmarła, zaś osamotnieni rodzice wymagali wsparcia i pomocy, które starała się im w miarę swoich możliwości okazać). Niemniej Stanisława nigdy nie porzuciła myśli o dokończeniu studiów. W 1968 r. uzyskała od rektora UJ zezwolenie na ich kontynuowanie i w dniu 3 lutego 1970 r. otrzymała tytuł magistra historii na podstawie pracy pt. „Charakterystyka zespołu akt Sądu Krajowego Karnego w Krakowie 1855–1918”, obronionej u prof. dr. Zbigniewa Perzanowskiego w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki UJ.

W czasie działalności zawodowej w Oddziale II Archiwum Państwowego w Krakowie S. Mika zajmowała się różnorodnymi aspektami ówczesnej pracy archiwalnej. Dzisiejszego archiwistę, przyzwyczajonego do innego stylu pracy, specjalizacji i ułatwień (opracowywanie zasobu prowadzone jest obecnie w minimalnym stopniu, praca polega głównie na komputerowym sporządzaniu ewidencji zasobu, m.in. tego co uporządkowali poprzednicy) może dziwić jej szeroki zakres i imponujące rezultaty.

W Oddziale II krakowskiego Archiwum Stanisława poświęciła się przede wszystkim porządkowaniu i inwentaryzowaniu zespołów akt wymagających zazwyczaj przeprowadzenia dokładnych studiów ustrojowych i studiów nad kancelarią. Uporządkowała i samodzielnie sporządziła inwentarze akt takich zespołów archiwalnych, jak: 1) C.K. Starostwo w Białej [1783] 1869–1918, 2) Starostwo Powiatowe w Białej 1919–1939, 3) Starosta Powiatowy w Krakowie (Der Kreishauptmann Krakau-Land) 1940–1945, 4) Okręgowy Urząd Górniczy w Krakowie 1872–1939, 5) Archiwum Urzędu Wojewódzkiego Krakowskiego (akta odziedziczone) 1887–1930, 6) Starostwo Grodzkie Krakowskie 1919–1939, 7) Sąd Krajowy Karny w Krakowie 1855–1918. Napisała też i wygłosiła na zebraniach naukowych kilka

referatów i komunikatów na tematy związane z porządkowaniem tych zespołów akt, co następnie stało się podstawą kilku jej prac drukowanych: 1) *Okręgowy Urząd Górniczy w Krakowie i jego spuścizna aktowa 1872–1939* („Archeion” 1962, t. XXXVII), 2) *Inwentarz akt Okręgowego Urzędu Górniczego w Krakowie [1854] 1872–1939 [1943]* (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Państwowe Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego, Warszawa 1965), 3) *Starostwo Grodzkie Krakowskie i jego akta z lat (1854) 1919–1939* („Archeion” 1973, t. LIX), 4) *Pamiętnik i korespondencja Eustachego Petiona, uczestnika powstania styczniowego* („Archeion” 1979, t. LXVII), 5) wydawnictwo źródłowe „*Wyprawa Igołomska*” – *Pamiętnik Eustachego Petiona*, wstęp i opracowanie Stanisława Mika i Janina Stoksik („Krakowski Rocznik Archiwalny” 2004, t. 10). Jest ponadto autorką wewnętrznej recenzji dla Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych opracowania Edwarda Długajczyka i Stanisławy Poprawskiej pt. *Okręgowe Urzędy Górnicze w Zagłębiu Dąbrowskim i ich kancelaria w latach 1919–1945*, sporządzonej w 1968 r. W tym miejscu należy również przypomnieć, że napisała, wygłosiła, a następnie opublikowała piękne wspomnienie o swej poprzedniczce na stanowisku kierownika Oddziału II Archiwum Państwowego Helenie Zającowej pt. *Helena Zającowa (1922–1981)* („Krakowski Rocznik Archiwalny” 1998, t. 4) oraz biogram tejże w *Słowniku biograficznym archiwistów polskich* (t. II, 1906–2001, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Warszawa 2002).

S. Mika współdziałała także przy opracowywaniu i sporządzaniu inwentarzy szeregu innych zespołów aktowych przechowywanych w Oddziale II Archiwum Państwowego. Były to m.in.: 1) Akta notariuszy okręgu sądowego krakowskiego 1810–1936, 2) Komisja Ministerialna dla zniesienia ciężarów gruntowych w Krakowie 1850–1857, 3) Sąd Okręgowy w Krakowie 1919–1950, 4) Akta niemieckich władz, instytucji i osób z czasów okupacji na ziemiach polskich w latach 1939–1945 (zespoły fragmentaryczne), 5) Urząd Okręgu Kraków (Amt des Distrikts Krakau) 1939–1945, 6) Zarząd Główny powierniczo administrowanych nieruchomości dla Miasta Krakowa (Hauptverwaltung der treuhänderisch verwalteten Grundstücke für den Stadtbereich Krakau) 1940–1945 czy 7) Akta Archiwum Państwowego Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego [1818] 1957–1962. Ponadto uczestniczyła w licznych, czasochłonnych kwerendach archiwalnych prowadzonych w latach 60. i 70. XX w., m.in. w kwerendzie na temat historii

emigracji na zlecenie Instytutu Badań Polonijnych, kwerendzie do dziejów ruchu robotniczego na ziemiach polskich w latach 1918–1939 (dla Instytutu Historii PAN), kwerendzie materiałów źródłowych dotyczących pracowników Żupy Solnej w Wieliczce (dla Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN), kwerendzie dokumentującej zbrodnie hitlerowskie na terenie ziem polskich (dla Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich), inwentaryzacji materiałów kartograficznych w zasobie Archiwum Państwowego w Krakowie (dla Sztabu Generalnego Wojska Polskiego) oraz wielu innych tematycznych kwerendach dla Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

Obok tego S. Mika była czynnym członkiem powoływanych przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych zespołów naukowo-badawczych: międzyarchiwalnego zespołu „Metody opracowania akt sądowych XIX i XX w.”, kierowanego przez doc. dr. Mieczysława Bandurkę z Archiwum Państwowego w Łodzi (m.in. na potrzeby tego zespołu opracowała w 1973 r., wspólnie z H. Zającowa, referat pt. „Stan i metody opracowania XIX i XX-wiecznych akt sądowych przechowywanych w AP w Krakowie”) oraz zespołu „Kancelaria austriacka”, kierowanego początkowo przez mgr H. Zającowa, a następnie dr Bogusławę Czajeczką z Archiwum Państwowego w Krakowie. Brała udział w przygotowywaniu „Przewodnika po zasobie AP w Krakowie”, m.in. sporządziła przeszło sto informacji dotyczących zespołów akt, jak też informacji ustrojowych dla pewnych grup zespołów archiwalnych w Oddziale II (1970–1973), kierowała sekcją wydawniczą Komitetu Obchodów 100-lecia Archiwum Państwowego w Krakowie w 1978 r. Jest główną autorką wydanego z tej okazji *Informatora o zasobie archiwalnym* (Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Kraków 1978). Od 1971 r. przez wiele lat sprawowała funkcję opiekuna metodycznego Powiatowych Archiwów Państwowych podległych Archiwum Państwowemu w Krakowie – w Nowym Sączu, Nowym Targu, Oświęcimiu i Żywcu (te dwie ostatnie placówki, po reorganizacji podziału terytorialnego Polski w 1975 r., zostały wyłączone spod kompetencji Archiwum Państwowego w Krakowie). Nie można tu nie wspomnieć o prowadzonych przez Stanisławę corocznych praktykach dla studentów archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a także licznych wykładach i pokazach materiałów źródłowych dla studentów UJ (historyków, etnografów, socjologów) i innych uczelni krakowskich oraz o fachowych konsultacjach dla osób korzystających z akt zarówno w Oddziale II, jak i w czasie Jej po-

południowych (obowiązkowych dla pracowników merytorycznych Archiwum) dyżurów w pracowni naukowej przy ul. Siennej 16.

Ważną dziedziną w pracy archiwalnej S. Miki była opieka nad narastającym zasobem. W latach 1960–1966 zastępowała, a następnie kierowała, w trakcie trzyletniej kadencji, Komisją Oceny Materiałów Archiwalnych nadzorującą przechowywanie i brakowanie akt w archiwach zakładowych wielu instytucji i przedsiębiorstw z terenu województwa krakowskiego. Przez cały okres wieloletniej pracy w Archiwum przeprowadzała wizytacje i kontrole archiwów zakładowych, wiele miesięcy w latach 1961–1970 poświęciła na pozaarchiwalne brakowanie akt sądów i prokuratur krakowskich różnych szczebli, typując materiały do przejęcia przez Archiwum Państwowe w Krakowie. Niemało czasu i energii zabrało Jej również przejmowanie pozostałości materiałów katastru galicyjskiego z połowy XIX w., przechowywanych w powiatowych urzędach geodezyjnych na obszarze województwa krakowskiego, jak i przejmowanie z różnych instytucji historycznej dokumentacji archiwalnej. Prowadziła wykłady i zajęcia praktyczne z metod opracowywania i brakowania akt na specjalistycznych kursach: 1) dla pracowników Działu Usług Archiwalnych Spółdzielni Inwalidów z terenu całej Polski (kurs zorganizowany w 1965 r. w Krakowie przez Krajowy Związek Inwalidów), 2) cyklicznie dla pracowników tegoż Działu Spółdzielni Inwalidów im. Jarosława Dąbrowskiego z Krakowa, 3) dla uczestników szkolenia organizowanego w Ośrodku Doskonalenia Zawodowego Kadr Administracji Państwowej Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie.

Nie uchylała się także od pracy społecznej – pełniła szereg różnych funkcji w Radzie Zakładowej Związków Zawodowych kolejno istniejących w Archiwum krakowskim, m.in. w latach 70. była przez dwie kadencje jej przewodniczącą. Od 1965 r. była członkiem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddział w Krakowie, a od 1973 r. jego przewodniczącą. Od 1955 r. była członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, Oddział w Krakowie. Odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi, złotą odznaką „Za pracę społeczną dla Miasta Krakowa”, honorową odznaką „Za zasługi dla Archiwistyki” oraz „Złotą odznaką ZNP”.

W tak krótkim wspomnieniu o S. Mice nie sposób zamieścić wszystkich informacji o Jej pracowitym życiu zawodowym i zasługach. Była niewątpliwie znakomitą archivistką, szczerze oddaną Archiwum, wytrwałą w dążeniu do perfekcyjnego wykonania podejmowanych zadań, wymagającą zarówno w stosunku do siebie, jak i podległych jej pracowników, a zara-

zem koleżeńską i życzliwą, taktownie i cierpliwie wprowadzającą nowych adeptów w tajniki sztuki archiwalnej, pogodnie znoszącą trudne warunki, w których przyszło jej żyć (dopiero pod koniec 1964 r. zdobyła własny kąt w Krakowie), kochającą góry i wędrówki po górskich szlakach. W ostatnich latach, wycofana z czynnego życia wskutek nieuleczalnej choroby, przebywała w domu opieki w Krakowie, gdzie zmarła w dniu 10 listopada 2014 r. Pochowana została 18 listopada 2014 r. w grobie rodzinnym na Cmentarzu Rakowickim, żegnana przez rodzinę, liczne grono przyjaciół i dawnych kolegów.

Janina Stoksik